

Boekbeoordelingen

Schwencke, O. u.a.: *Asthetische Erziehung + Kommunikation*, Frankfurt a/M, 1972.

Asthetische Erziehung + Kommunikation is een verslag van de referaten en de daaropvolgende discussies in het kader van een conferentie over problemen en mogelijkheden van de esthetische vorming in oktober 1970 in Loccum.

De diverse inleidingen gaan over de mogelijkheden van de kunstzinnige middelen ten behoeve van de sociale, respectievelijk politieke vorming. De discussies, die op elk referaat volgden, zijn zeer beknopt weergegeven.

Het boek is een geschikte inleiding voor degenen die zich globaal willen oriënteren naar recente duitse opvattingen over Kunsterziehung. Het verschaft, via een aantal voorbeelden van praktische toepassingen van kunstzinnige middelen ten behoeve van de sociale vorming en een beschrijving van de problemen waarmee men daarbij werd gekonfronteerd, misschien zelfs aanzetten voor het uitwerken van de belangrijkste theoretische concepties in ons onderwijs. Een bezwaar van het boek, evenals van de conferentie, is dat de verschillende inleiders zich elk apart op hun referaat hebben geprepareerd en niet aansluiten bij voorafgaande inleidingen. Een werkelijke diskus-

sie, die tot verheldering van standpunten en opvattingen kan leiden, is daardoor niet op gang gekomen. De aanwezigheid van Ehmer en Möller, niet als inleiders maar als deelnemers aan de discussie, heeft dat evenmin bewerkstelligd. Hun opvattingen, evenals die van Giffhorn, komen overigens duidelijker naar voren in het door Ehmer geredigeerde 'Visuelle Kommunikation, Beiträge zur Kritik der Bewusstseinsindustrie', Köln 1971. Daarnaast heeft Giffhorn nog enkele praktische uitwerkingen gegeven van zijn opvattingen in: Politische Erziehung im ästhetischen Bereich: Unterrichtsbeispiele, Velber, 1971.

Een beter inzicht in de polemieek over de Kunsterziehung in Duitsland sinds 1970 krijgt men via de tijdschriften Ästhetik und Kommunikation (met als ondertitel: Beiträge zur politischen Erziehung), Kunst + Unterricht en Bildnerische Erziehung. Dit laatste tijdschrift is inmiddels uiteengevallen in de aparte bladen Die Gestalt en Zeitschrift für Kunstpädagogik. De theoretische discussies komen daarbij vooral voor in het Zeitschrift für Kunstpädagogik.

Vera Asselbergs-Neessen

Klafki, Rückriem, Wolf, Freudenstein, Beckmann, Lingelbach, Iben und Diederich: *Funk-Kolleg Erziehungswissenschaft*, eine Einführung in drie Banden. Fischer-Taschenbuch Verlag, 1970-1971.

Dat met deze uitgave in boekvorm van de (bewerkte) teksten van een radiocursus over opvoedingswetenschap een goede greep is gedaan moge blijken uit het feit, dat er in een jaar tijd - na de cursus - ruim honderdduizend exemplaren van zijn verspreid. Er is hier dan ook - zowel naar de didaktische vorm als naar de inhoudelijke zijde - sprake van een indrukwekkend project, dat illustreert wat bundeling van deskundigheid en enthousiasme in teamverband vermag. In een boeiend voorwoord schetst professor

Kaldenbach de ontwikkeling en betekenis van reeksen radiocolleges met begeleidingsmateriaal en afsluitende examens (ruim 7000 geslaagden). Feitelijk is hier sprake van een door sociologische en psychometrische methoden gecontroleerd didactisch experiment op post-academisch (niet post-universitair) niveau. Het komt me voor, dat de inleiding van Kaldenbach interessante lectuur moet zijn voor degenen die al dan niet beroepshalve hun gedachten laten gaan over democratisering van h.b.o.- en

universitaire studies in een tijdperk waarin de huidige opleidingsvormen aan kritiek bloot staan (elitair, te duur en voorts o.a. de gevoeligheid m.b.t. het proces van kennisveroudering).

De cursus 'Opvoedingswetenschap' onder leiding van professor Wolfgang Klafki bestaat uit de teksten van de colleges met opgaven en antwoorden voor zelfcontrole (d.w.z. de hier besproken uitgave), alsmede de in twee delen uitgegeven studiebegeleidingsbrieven, verschenen bij Beltz, Weinheim.

In het inleidende hoofdstuk worden in discussievorm de voornaamste vraagstellingen van de opvoedingswetenschap ontwikkeld op basis van een viertal hoorspelscenes, die onderling samenhangen en geraffineerd in elkaar zijn gezet. Zij zijn integraal opgenomen in de tekst en er wordt in volgende colleges herhaaldelijk op teruggegrepen. Hier is dus werkelijk sprake van een inleidend college: een vorm van team teaching, die de cursisten een duidelijk beeld moet geven van de gezichtspunten, waaronder de totale opvoedingswetenschap is onderverdeeld in deeldisciplines. Ik neem hier de samenvatting van dat inleidende gesprek integraal over met een bedoeling, die door Klafki zelf als volgt onder woorden wordt gebracht.

'Unsere Analyse hat am Beispiel einer kurzen Szenenfolge zehn Hauptfragestellungen der Erziehungswissenschaft herausgearbeitet; damit wurde zugleich der weitere Aufbau dieses Funk-Kollegs in seinen Grundzügen skizziert. Ich fasse zusammen:

Erziehungswissenschaft untersucht

1. das pädagogische Verhältnis zwischen Erziehenden einerseits, Kindern und jungen Menschen andererseits bzw. zwischen Lehrenden und Lernenden.

Wir werden diesen Aspekt später durch die Erörterung der Sozialbeziehungen und Gruppenprozesse auf der Seite der Kinder und Jugendlichen bzw. der Lernenden ergänzen.

Erziehungswissenschaft untersucht

2. die pädagogischen Institutionen, in denen Erziehung und Unterricht sich vollziehen,
3. die erzieherisch bedeutsamen Vorgänge, Einrichtungen und Einflüsse auf Kinder und junge Menschen außerhalb von Schulen und Ausbil-

dungsinstitutionen, insbesondere pädagogische Krisen- und Notfälle; das ist das Aufgabenfeld der Sozialpädagogik;

4. die Inhaltlichkeit von Unterricht und Erziehung in Schulen, sozialpädagogischen Einrichtungen, aber auch – worauf jedoch nicht im einzelnen eingegangen werden kann – in Kindergärten, in der betrieblichen Berufsausbildung und der Erwachsenenbildung; das ist der Problembereich der Didaktik im engeren Sinne des Wortes;
5. die Organisationsformen und die pädagogischen Methoden in Unterricht und Erziehung; das ist das Feld der Methodik;
6. die Medien, d.h. die Vermittler und Hilfsmittel des Unterrichts und der außerunterrichtlichen Bildungsvermittlung einschließlich der Massenmedien;
7. die Lehr- bzw. Lern- und Erziehungsziele und die in Erziehung und Unterricht wirkenden Normvorstellungen.

Erziehungswissenschaft muß

8. wissenschaftliche Forschungsmethoden, z.B. empirische, historische, vergleichende, ideologiekritische Methoden anwenden und ggf. entwickeln *sowie*
9. – in Kooperation mit der Psychologie und anderen anthropologischen Wissenschaften – die psychologischen und anthropologischen Voraussetzungen der Erziehung *und*
10. – in Kooperation mit der Soziologie und einer kritischen Sozialphilosophie – die geschichtlich-gesellschaftlichen Voraussetzungen der Erziehung klären.'

Hierna volgt in twaalf hoofdstukken (plm. 1000 bladzijden) min of meer encyclopedisch, een overzicht van de opvoedingswetenschap, dat m.i. zeer geschikt is voor opleidings- en informatiedoeleinden, ook in ons land. Het zou te ver gaan hier en detail in te gaan op de verschillende colleges. Bij gebruik in ons land zijn zeker toelichtende aanvullingen nodig, terwijl uiteraard een naar belangstellingsrichting gedifferentieerde keuze mogelijk is.

Aanbevolen, ook voor geïnteresseerden, die zich zelfstandig in dit wetenschapsgebied willen oriënteren.

K. Doornbos

Ch. Hannam, P. Smyth, N. Stephenson: *Young teachers and reluctant learners*. Penguin papers in Education 1971/1972 (160 blz.)

Deze Penguin geeft een verslag van het 'Hillview project', een experiment, dat in de omgeving van Bristol (Engeland) bij de opleiding van jonge leraren werd uitgevoerd.

Het doel van dit experiment was a.s. leraren (vrijwel steeds 'middle class') in aanraking te brengen met arbeiderskinderen buiten de schoolsituatie. Een groep vrijwilligers onder de a.s. leraren verbond zich om gedurende een geheel cursusjaar één middag per week met een of twee kinderen buiten de school door te brengen. Hun ervaringen werden in een groep 'opleiders van leraren' en leraren uit de klassen, waaruit de kinderen waren gerekruteerd, in een 'tutorial discussion' vrijwel elke week besproken. De kinderen, die uitgekozen werden en wilden meedoen waren allen 'schoolleavers' (dus in hun laatste schooljaar).

De ervaringen van de studenten met vijf van deze

kinderen worden uitvoerig besproken. M.i. zijn deze beschrijvingen indicatief voor de moeilijkheden van a.s. leraren. Ze geven tevens een mogelijke richting aan voor een verbetering van de leraarsopleiding.

Als algemene vraagstukken worden in aparte hoofdstukken verder behandeld:

- a. het gezag van de jonge leraar
- b. het verschil in sociale klasse tussen student en leerling en
- c. het verschil in taalgebruik.

Ten slotte worden in het laatste hoofdstuk de implicaties van dit experiment besproken.

Allen, die met de leraarsopleidingen in Nederland te maken hebben, moeten naar ik meen, dit boekje gelezen hebben, dus ook a.s. leraren. Maar ook voor in *funktie* zijnde leraren geeft dit boekje rijkelijk stof tot overdenking.

J. Koning

Donald A. Blich: *What's the use of lectures?* Penguin Education 1971/1972, Third Edition (254 blz.)

De opdracht van dit boekje luidt: 'To those deprived of education through poverty or race.'

Drie vragen tracht de schrijver in dit boek te beantwoorden:

1. Welke doelstellingen kan men met 'lectures' bereiken?
2. Welke factoren beïnvloeden de informatieverwerving?
3. Welke technieken beïnvloeden deze factoren het meest doelmatig?

Ten slotte worden nog kort alternatieve methodieken besproken en combinaties van methodieken, en

worden enkele nuttige, hoewel zeer bekende aanwijzingen voor de voorbereiding van het geven van 'lectures' besproken.

Dit lijkt mij daarom een voor vele theoretici en praktici nuttig boekje, omdat de 'lesgeef' en 'hoorcollege' methode weliswaar talloze malen als inadequate en autoritair wordt veroordeeld, maar toch praktisch in vrijwel alle kringen nog door 90% van alle leraren en hoogleraren wordt gebruikt.

Overdenking van Blich's overwegingen en de daarin verwerkte literatuur is zeker de moeite waard.

J. Koning

Neil Postman/Charles Weingartner: *Teaching as a subversive activity*. Penguin Special 1972 (oorspr. 1e druk Delacorte Press 1969), 203 blz.

Deze Penguin is een bijzonder boekje! Het is geschreven door twee Amerikaanse hoogleraren, geschoold in taal-onderwijs en ook betrokken bij opleiding van jonge leraren.

Geen wetenschappelijk geschrift, maar wel uitermate inspirerend.

De hoofdthese is: Ons onderwijssysteem heeft nog steeds geen rekening gehouden met de uitermate snelle veranderingen, die in de wereld plaats vinden. Toch moeten we en kunnen we jonge mensen zo opvoeden,

dat ze een grote kans hebben deze snelle veranderingen te overleven.

De schrijvers gaan o.a. uit van Mc Luhan's slogan: 'The medium is the Message', en stellen naar aanleiding daarvan enige prikkelende vragen, bv.: 'Have you ever heard of a student taking notes on the remarks of other students?'

Vervolgens bespreken ze de 'inquiry method' en de rol, die de leraar hierin moet spelen.

Beginnend met een persiflage van een gesprek tus-

sen chirurgen stellen ze vervolgens de vraag naar de relevantie van de kennis, die wij onze leerlingen bijbrengen. Ze geven een groot aantal voorbeelden van antwoorden op de vraag: 'What's worth knowing?'.
Daarna volgen de belangrijke hoofdstukjes over de taal en dus ook over de vragen, die wij stellen en laten stellen met een aantal zeer verrassende voorbeelden.

Dan volgt een hoofdstuk met een origineel voorstel voor de opleiding van leraren (New Teachers). Vervolgens horen we over twee voorbeelden van nieuwe didactische ideeën (één programma van de 'Virgin Islands' en een over 'Games in the Classroom').

Ten slotte volgen acht praktische aanwijzingen voor onderwijzers en leraren in een gewone school, die aangesproken zijn door het voorgaande. Het boekje eindigt met het hoofdstukje 'Strategies for Survival'.

Men vindt hier geen wetenschappelijk uitgewerkte didactiek, maar wel een schat van ideeën en prikkelende vragen, die zowel de praktikus als de theoretikus bij aandachtige lezing tot zelfonderzoek en verdieping zullen dwingen.

J. Koning

op enige veranderingen op de inhoud van het boekje. In de eerste plaats worden enkele aanwijzingen gegeven in de hoofdstukjes over de taal en de vragen, die wij stellen en laten stellen met een aantal zeer verrassende voorbeelden. Dan volgt een hoofdstuk met een origineel voorstel voor de opleiding van leraren (New Teachers). Vervolgens horen we over twee voorbeelden van nieuwe didactische ideeën (één programma van de 'Virgin Islands' en een over 'Games in the Classroom'). Ten slotte volgen acht praktische aanwijzingen voor onderwijzers en leraren in een gewone school, die aangesproken zijn door het voorgaande. Het boekje eindigt met het hoofdstukje 'Strategies for Survival'. Men vindt hier geen wetenschappelijk uitgewerkte didactiek, maar wel een schat van ideeën en prikkelende vragen, die zowel de praktikus als de theoretikus bij aandachtige lezing tot zelfonderzoek en verdieping zullen dwingen.

Redactioneel

Hierbij vestigt de redactie de aandacht van de lezers op enkele veranderingen op de binnenpagina van het omslag.

In de eerste plaats ontbreken enkele vertrouwde namen in de lijst van leden van de redactieraad. De heren prof. dr. Ph. J. Idenburg, J. Jonges en dr. H. F. M. Peeters hebben de wens te kennen gegeven te willen aftreden als lid van de redactieraad. Ook langs deze weg dankt de redactie hen voor de bijdragen die zij ieder op eigen wijze hebben geleverd in het werk van de redactie en redactieraad. Het spreekt vanzelf dat deze dank in het bijzonder uitgaat naar prof. Idenburg. Bij zijn aftreden als voorzitter van de redactie is vorig jaar reeds een overzicht gegeven van zijn vele verdiensten voor ons tijdschrift.

Het doet de redactie voorts genoegen te kunnen meedelen dat prof. dr. J. M. van Meel zich bereid heeft verklaard zitting te nemen in de redactieraad. Prof. Van Meel is thans als hoogleraar in de ontwikkelingspsychologie verbonden aan de Katholieke

Hogeschool te Tilburg. Voordien was hij werkzaam aan de State University of New York en de Rijksuniversiteit te Leiden.

Tevens vestigt de redactie de aandacht op de gewijzigde abonnementsprijs. Gelet op de sterke stijging van de productie- en porto-kosten viel aan een kleine verhoging niet te ontkomen. Niettemin stemt het tot voldoening te mogen constateren dat in goed overleg met de uitgever deze stijging tot een minimum beperkt kon blijven. Door verdergaande bezuiniging op een aantal posten van de begroting hoopt de redactie verdere verhoging van de kosten in de komende jaren zoveel mogelijk te voorkomen.

Het zal de meeste lezers tenslotte niet ontgaan zijn dat thans een begin gemaakt is met de uitgave van de vijftigste jaargang. Daarmee heeft Pedagogische Studiën zeker voor een tijdschrift op het gebied van de gedragswetenschappen een zeer hoge leeftijd bereikt. Aan dit vijftigjarig bestaan zal in de loop van deze jaargang aandacht worden geschonken